

Tips voor leraren LO – werken aan taalbeleid

Volgende algemene richtlijnen helpen:

De leraar LO die naast bewegingsgebonden en persoonsgebonden doelen ook taaldoelen opneemt in zijn jaarplan (periodeplan, lesplan) creëert een krachtige leeromgeving (zie 3.2 Werken met het leerplan LO) met aandacht voor contextrijk onderwijs vol interactie en met taalsteun:

- leren in context: in een authentieke, reële situatie leren vanuit voorkennis, voortbouwend op vaardigheden die de leerling al verworven heeft (zie 3.2 Werken met het leerplan LO);
- leren in interactie: werkvorm die gericht is op samenwerken en samenwerkend leren (zie 3.8.4 Samenwerkend leren en zelfstandig leren);
- leren met taalsteun: vertrekkende vanuit de taalvaardigheid van de leerling. Hulp bij begrijpen en gebruiken van (vak)taal. Feedback op taalgebruik.

Leren, denken en taal zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De leraar stelt zich de vraag wat er moet geleerd worden, hoe en welke taal hiervoor nodig is. Hij bevordert verdieping van het leerproces door er zorg voor te dragen dat leerlingen de vaktaal LO en de schooltaal begrijpen, oefenen en verwerven. Vaktaal LO is de taal gebruikt in de les LO: algemene en specifieke vakwoorden. Tot schooltaal behoort, naast schriftelijke taal, ook de taal die door leraren tijdens de lessen gesproken wordt: instructietaal, abstracte begrippen (kenmerk, voorwaarde ...), verbindingswoorden (als, dan ...), homoniemen (bok, conditie, functie ...), figuurlijk taalgebruik (vliegende start), uitdrukkingen.

Een boodschap is begrepen als het antwoord/de reactie van de leerlingen eenduidig is. Een duidelijke boodschap bevat de juiste informatie, in de juiste hoeveelheid, op het juiste moment, aan de juiste leerling(en).

- oriënteer leerlingen door hen te informeren over wat gaat komen/geweest is: *‘Vandaag gaan we, vorige les hebben we ...’* (context);
- formuleer doelen duidelijk en bondig: *i.p.v. een ellenlange instructie te geven rond de houding (benen, armen, vingers, hoofd ...) bij het toetsen in volleybal, kunnen we kort duiden door te zeggen ‘als je de bal kan vangen boven het hoofd, is je toetshouding correct’* (taalsteun);
- geef de boodschap in een logische volgorde, stap voor stap. Onderscheid duidelijk hoofd- van bijzaken. Gebruik sleutelwoorden, ze omvatten in één woord de belangrijkste eigenschap van de beweging: *‘buig-strek, één-twee, streksteun, eendenduik, bijtrekpas, huppelpas, borstpas, botspas, kniehielzit, kleermakerszit, hordenzit, sprongworp, heupworp’* (specifieke vakwoorden in taalsteun);
- geef de juiste wenken één voor één of in een beperkte hoeveelheid en controleer op rendement (taalsteun);
- vermijd vaagheidstermen in de zinsbouw omdat dit voor verwarring kan zorgen: *‘zet je ergens in de zaal’, ‘voer ongeveer 10 keer uit’, ‘spring een paar keer’, ‘neem verschillende soorten ballen, leg de mat daar, een beetje weerstand’*
Operationele doelen worden beter begrepen als ze geformuleerd zijn in waarneembare gedragingen: *‘beide benen strekken’ en niet (enkel) ‘vormspanning bewaren, buig–strek bij bovenhandse toets’* (taalsteun);
- herhaal moeilijk verstaanbare informatie, als het kan op een andere manier of laat een leerling de uitleg herhalen: *‘wat betekent diagonaal opslaan bij badminton?’, ‘Schuin opslaan, antwoordt een leerling’*. Let op het juiste gebruik van verwijswaarden: *‘Als je na de les nog pijn hebt, kom het dan onmiddellijk zeggen’* (taalsteun);
- versterk transfer door te verwijzen naar reeds gekende vaardigheden (context: voorkennis activeren);
- visuele of verbale wenken worden beter onthouden als een verantwoording of inzicht meegegeven wordt (context);
- woord en (voor)beeld worden steeds samen aangeboden: *‘Toon wat je zegt, zeg wat je toont’* (taalsteun);

- naast een goed voorbeeld (demonstratie) kan anticiperen op mogelijke foutieve uitvoeringen of gevaarlijke situaties verhelderend werken (context);
- duid figuurlijk taalgebruik en geef uitleg bij uitdrukkingen: *vliegende start, gas geven, alles geven, tweede adem, in het zand bijten, uit de lucht vallen, op de toppen van zijn tenen staan*.

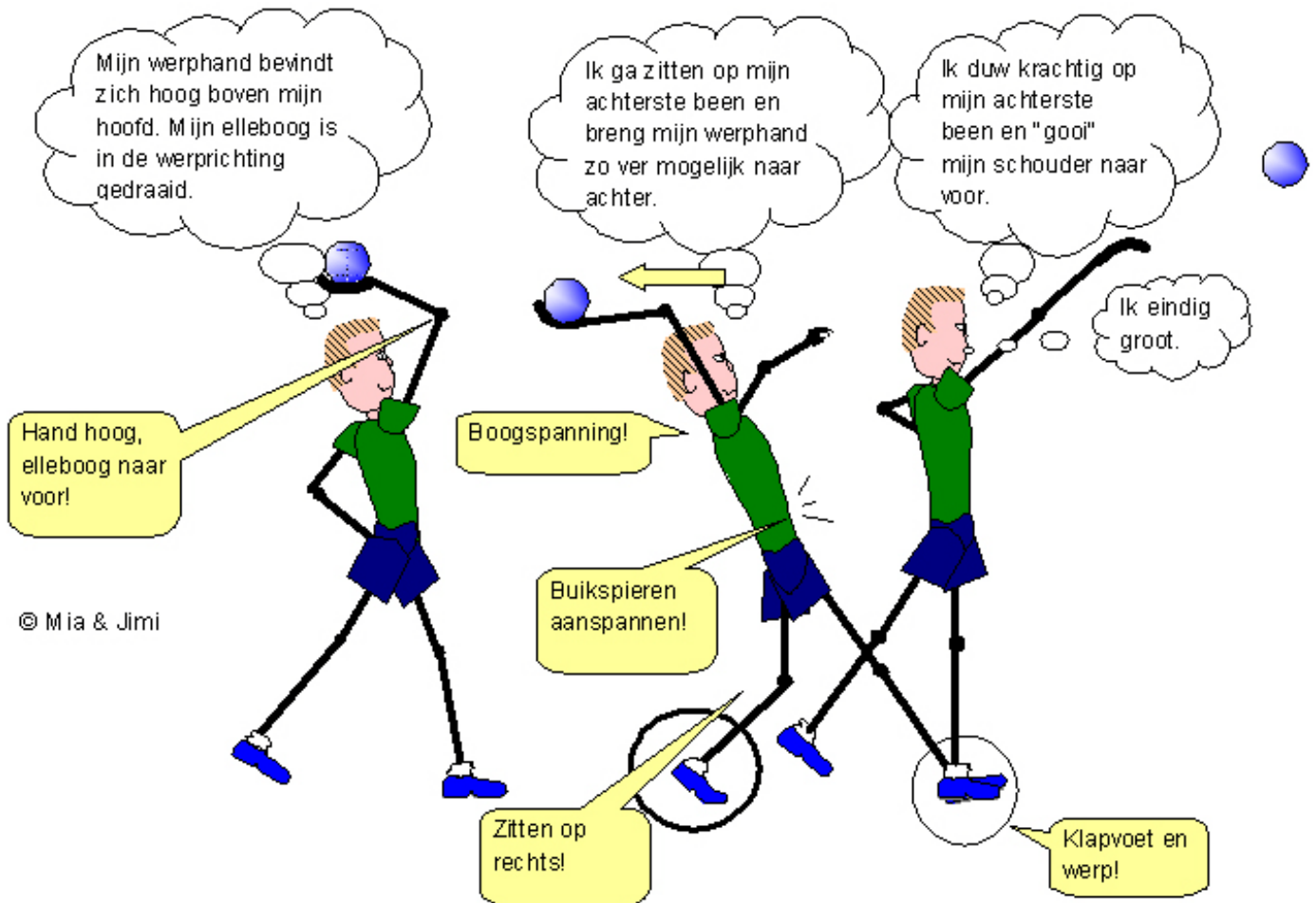
Het traditionele 'woord en beeld' wordt aangevuld met alternatieven. Kijk-, taak- en periodewijzers bieden als instructieboodschappers heel wat mogelijkheden. De leraar selecteert in functie van de taak en van de gekende vaardigheden/ervaringen van de leerling/leerlingengroep. De informatiedragers worden zo ingezet dat ze het leerproces vooruit helpen. Ze zijn duidelijk en bondig in functie van het leren. Volgende tips zijn nuttig bij de constructie van LO-kijkwijzers:

- gebruik specifieke, bondige en ondubbelzinnige taal. Let op de verschillende betekenissen van eenzelfde woord: *opwarming, bok, energie, beweging, (wetenschappen), verzamelen (wiskunde), opstellen (Nederlands), horizontaal/verticaal (pas, in het lood bij houtbewerking)* en heb oog voor verschillende woorden die hetzelfde betekenen;
- kies werkwoorden die verwijzen naar observeerbare gedragingen;
- gebruik korte woorden;
- vermeld de verschillende stappen afzonderlijk en niet gegroepeerd;
- gebruik bij voorkeur tekeningen in plaats van foto's;

Kijkwijzer:

<http://jimigym.be/>

Frontale standworp speerwerpen

Het werken met kijkwijzers vergt in elk geval zowel van de leerlingen als van de leraar een leerproces.

Enerzijds zullen jongeren - die niet gewoon zijn om met dit leermiddel te werken - meestal slechts een deel van de informatie (meestal de figuren) lezen, soms onmiddellijk beginnen, in andere gevallen tijd verliezen en zeker veel vragen stellen. Anderzijds kan de leraar ook in zijn vroegere gewoonte vervallen om alles nog eens voor te lezen, van naaldje tot draadje mondeling toe te lichten, (niet) gestelde vragen te beantwoorden.

Het invoeren van kijkwijzers moet geleidelijk gebeuren en goed begeleid. Ideaal om met dit nieuwe medium te leren werken, is klassikaal met de volledige groep op de mat.

Er wordt tijd uitgetrokken voor het lezen van de kijkwijzer. Dit vraagt niet meer tijd, dan het luisteren naar mondelinge instructies.

Er is tijd voorzien om vragen te beantwoorden. Het antwoord kan ook door de aandachtige medeleerlingen gegeven worden. Zijn er geen vragen, dan stelt de leraar ze. De leerlingen leren zo dat alles wat op de kijkwijzer staat belangrijk is en dat men niet te snel moet denken dat men de opdracht doorheeft.

Uiteraard gaat de meeste tijd naar het zelfstandig oefenen. Komen er voornamelijk vragen van de leerlingen dan moet de leraar de reflex hebben om naar de kijkwijzer te verwijzen. Biedt deze geen oplossing dan moet je de kijkwijzer dringend aanpassen.

De leraar stuurt, stimuleert zonder de kijkwijzer hierbij overbodig te maken. Wanneer er een taakverdeling onder de leerlingen is (helpen, uitvoeren, coachen, observeren), waakt de leraar er over dat alle taken uitgevoerd worden. Wanneer hij intervenieert, zal hij bijvoorbeeld niet de uitvoerder verbeteren maar de observator vragen welke feedback hij gegeven heeft. Hij kan ook vragen aan de uitvoerder of hij geholpen is met de aanwijzingen van de observator.

Wanneer deze manier van werken na enkele sessies ingeburgerd is kan men meer gedifferentieerd of met kleinere groepjes aan verschillende opdrachten aan verschillende toestellen gaan werken.

Het werken met rollen laat toe om persoonsgebonden- en taaldoelen te realiseren. Onderstaand schema (naar R. Leper 2002) suggereert mogelijke rollen gekoppeld aan bewegings- en sociale taken en taaltaken.

Rollen	Bewegingstaken	Sociale taken
Aanmoediger	motiveert de teamgenoten om zich optimaal in te zetten	geeft complimenten aan de teamgenoten die zich inzetten
Aanvaller	stelt zich aanspeelbaar op	laat zich zien en vraagt de bal uitdrukkelijk
Choreograaf	zorgt voor een publieksgerichte presentatie	luistert naar de voorstellen en neemt beslissingen in consensus
Coach	observeert het bewegingsgedrag/geeft tips	geeft constructieve feedback en moedigt aan
Controleur	gaat na of elk lid de taak kan en uitvoert	volgt op, spreekt elk lid aan op zijn verantwoordelijkheid en roept zo nodig hulp in van de coach of de leraar
Feedback-gever	observeert het bewegingsgedrag	geeft feedback aan uitvoerder en/of helper
Helper	beveiligt op een efficiënte wijze	beveiligt gedoseerd naargelang de vraag
Instructeur	informeert de teamgenoten, geeft instructies en demonstreert het bewegingsverloop	geeft op een geduldige wijze de volledige informatie
Kapitein	geeft leiding	motiveert, moedigt aan
Observator	observeert het bewegingsgedrag	brengt verslag uit
Organisator	zorgt voor de oefenruimte en het materiaal	onderhandelt met de organisatoren van de andere teams over de verdeling van de ruimte en het materiaal
Partner	voert de opdracht uit	geeft en aanvaardt feedback
Scheids-rechter	leidt het spel of de activiteit in goede banen	communiceert de spelovertreiding en treedt consequent op
Spelverdeler	stuurt de bal naar de vrijstaande speler	geeft medespelers aanwijzingen i.v.m. de opstelling
Tijdbewaker	bewaakt de tijd	respecteert zorgvuldig de afgesproken regels en procedures
Tijdopnemer	noteert oefentijden	moedigt aan
Toe-schouwer	observeert de presentatie van een individu of een groep	geeft aan de uitvoerder(s) constructieve feedback
Tornooi-leider	organiseert, maakt de indeling/klassering op	legt contacten, zorgt voor fair play
Uitvoerder	voert de opdracht uit	staat open voor feedback
Verdediger	gaat onmiddellijk na de aanval plaatsnemen bij de eigen doelgebiedlijn	luistert naar de aanwijzingen van de doelwachter

Het is belangrijk dat leerlingen regelmatig van rol wisselen. Op die manier krijgen ze kansen om diverse bewegings-, sociale en taalvaardigheden te oefenen. Ze ontdekken waarin ze sterk of zwak zijn en leren zich inleven in de rol of de situatie van anderen. Leerlingen leren met en van elkaar en leren omgaan met verschillen. De interactie wordt versterkt wanneer de leerlingen elkaar feedback geven gecoacht door de leraar.

Door rollen en taken toe te wijzen, instructieboodschappers in te zetten op het gepaste moment stimuleert de leraar samenwerking en interactie tussen leerlingen. De leerlingen krijgen leerkansen om actief hun taalvaardigheid te oefenen en te ontwikkelen. Op een constructieve manier duidelijke instructie en feedback geven, leiding nemen en aanvaarden, kunnen luisteren, reflecteren op een oefening/taak, samen of elkaar evalueren ... zijn enkele mogelijkheden.

Bron: Dienst pedagogische begeleiding, secundair onderwijs - Marialand 31 - 9000 Gent

Leerplan 1ste graad

Om het samenwerkend leren en het sociaal functioneren te stimuleren kunnen bijvoorbeeld toonmomenten georganiseerd worden waarbij leerlingen in groepjes werken (samenwerkend leren en zelfstandig leren).

Vrijwel uniek binnen de basisvakken is dat de leraar LO tijdens het lesgeven onmiddellijk ziet of zijn boodschap, de opgegeven taak, opdracht, kijkwijzer, organisatievorm, werkvorm ... goed begrepen is en of het gevraagde niveau te hoog/te laag is voor de leerlingen. Hij kan, indien nodig, direct bijsturen of afdalingen/opklimmingen aanreiken, rekening houdend met de voorkennis van zijn leerlingen. De visuele boodschap speelt een belangrijke rol bij het vervolledigen en versterken van de verbale communicatie: 'Toon wat je zegt, zeg wat je toont'.

Deze expertise delen met collega's van andere vakgroepen is verrijkend.

Door **taal bewust in te zetten** in de instructie en taakomschrijving, bij informatie-uitwisseling en reflectie, bij het geven van feedback, tijdens de interactie tussen leerlingen, werkt de leraar LO mee aan het taalbeleid van de school.

De leraar bevordert extra verdieping van het leerproces door een helder en doordacht taalgebruik zodat leerlingen de vaktaal LO, de schooltaal en de alledaagse taal begrijpen, oefenen en verwerven. De verbale communicatie wordt versterkt en vervolledigd met een visuele boodschap: 'Toon wat je zegt, zeg wat je toont'.